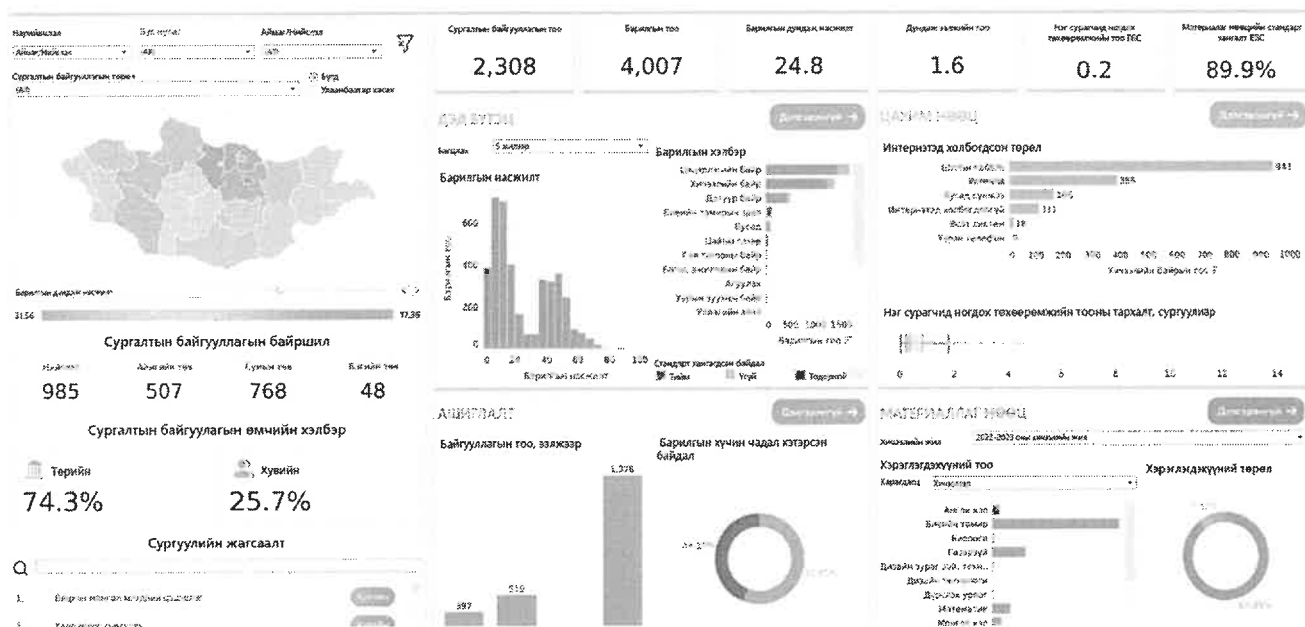

“ЭДИЙН ЗАСГИЙН ХҮНДРЭЛИЙН ҮЕД БОЛОВСРОЛЫН ЧАНАР, ХҮРТЭЭМЖИЙГ САЙЖРУУЛАХ ТӨСӨЛ – 2 ДАХЬ НЭМЭЛТ САНХҮҮЖИЛТ”-ИЙГ ХЭРЭГЖҮҮЛСНЭЭР МОНГОЛ УЛСЫН ЭДИЙН ЗАСАГ, ТУХАЙН САЛБАРТ ҮЗҮҮЛЭХ ҮР НӨЛӨӨ, ҮР ДАГАВРЫН ТАЛААРХ ДҮН ШИНЖИЛГЭЭ

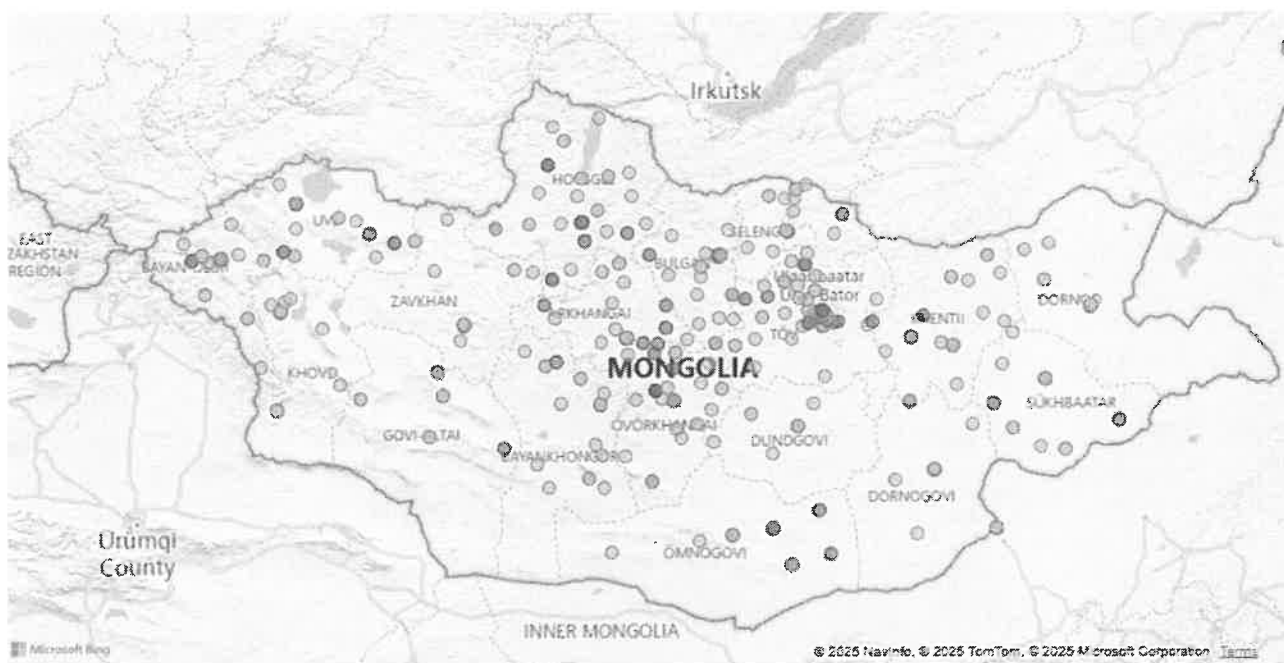
1.Өнөөгийн нөхцөл байдал, төсөл хэрэгжүүлэх хэрэгцээ, шаардлага

Монгол Улсын ерөнхий боловсролын сургалтын дэд бүтэц хот, хөдөөгийн хэмжээнд тэнцвэргүй хөгжсөн хэвээр байна. Улсын хэмжээнд нийт сургуулийн 45 хувь нь 2 болон түүнээс дээш ээлжээр хичээллэж байгаа нь анги дүүргэлтийг нэмэгдүүлж, зарим сургууль, цэцэрлэгийн хүчин чадал хүрэлцэхгүй нөхцөл байдалд хүргэж байна. Энэ нь хүүхэд, залуучуудын чанартай боловсрол эзэмших боломжийг хязгаарлаж, улмаар нийслэл болон орон нутгийн боловсролын ялгааг улам гүнзгийрүүлэх шалтгаан болж байна.

Улсын хэмжээнд 2308 боловсролын байгууллага үйл ажиллагаа явуулж байгаагаас 74.3% нь төрийн өмчийн 25.7% нь хувийн сургуулиуд байна. Байршлын хувьд нийслэлд 985, аймгийн төвд 507, сумын төвд 768 болон багийн төвд 48 байгаа бөгөөд нийт барилгын дундаж наслалт 24.8 жилтэй байна /Зураг 1/.

Монгол Улсын Засгийн газрын 2024–2028 оны үйл ажиллагааны хөтөлбөрт туссан “Эрдэм боловсролтой Монгол хүн” зорилгыг хэрэгжүүлэх, тэгш, хүртээмжтэй, чанартай боловсролын нэгдсэн тогтолцоог бэхжүүлэх зорилгоор 2026 оныг “Боловсролыг дэмжих жил” болгон зарласан. Энэ хүрээнд улсын хэмжээнд үйл ажиллагаа явуулж буй төрийн өмчийн ерөнхий боловсролын болон сургуулийн өмнөх боловсролын нийт 1,702 байгууллагын ээлжийн коэффициентийг тооцож, дүн шинжилгээ хийсэн. Үүнээс 2 болон түүнээс дээш ээлжээр үйл ажиллагаа явуулж буй 652 боловсролын байгууллага байна /Зураг 2/.

Тооцооллоор 2030 он хүртэл ерөнхий боловсролын сурагчдын тоо 14.4 хувиар өсөж, 88,000 хүүхдээр нэмэгдэх төлөвтэй. Хэрэв шаардлагатай арга хэмжээг цаг тухайд нь авч хэрэгжүүлэхгүй бол сургуулиудын 45 хувь нь цаашид ч 2 болон түүнээс дээш ээлжээр хичээллэх эрсдэлтэй байна. Үүнийг бууруулахын тулд 2026 оноос эхлэн бэлтгэл ажлыг хангаж, боловсролын салбарын дэд бүтцийн шинэчлэлийг эрчимжүүлэх шаардлагатай.

Энэ зорилгоор 108 сургууль, 95 цэцэрлэг шинээр барих хэрэгцээ байгаагаас эхний ээлжид тус бүр 45 сургууль, цэцэрлэгийг тус тус барихаар Монгол Улсын 2026 оны хөгжлийн төлөвлөгөөнд тусгаад байна.

Хөдөө орон нутгаас хот руу, ялангуяа Улаанбаатар хот руу чиглэсэн шилжилт хөдөлгөөн нь хот суурин газрын гэр хорооллыг улам тэлж, орлого багатай өрхийн тоог нэмэгдүүлж байна. Улаанбаатар хотын хүн амын 56 хувь нь гэр хороололд, тэр дундаа Баянзүрх, Сонгинохайрхан дүүрэгт оршин суудаг. Хүн амын хурдацтай өсөлтийг дагаад цэцэрлэг, сургуулийн насны хүүхдийн тоо нэмэгдэж байна. Сургууль, цэцэрлэгийн хүчин чадал дээрх хүн амын өсөлтийн хурдыг нэн ялангуяа сургууль, цэцэрлэгийн насны хүүхдийн өсөлтийг хангаж чадахгүй түвшинд байгаа учир сургууль цэцэрлэгүүд ачааллаа даахгүйд хүрч, боловсролын чанар, тэгш, хүртээмжтэй байдалд сөргөөр нөлөөлж байна. Үүний зэрэгцээ алслагдсан бүс нутагт сургууль, цэцэрлэгийн барилгыг барьж, өргөтгөх нь тэгш хамруулан сургах бодлогыг дэмжих, хот, хөдөөгийн боловсролын тэгш бус байдлыг бууруулах ач холбогдолтой юм.

Улаанбаатар хотын ерөнхий боловсролын сургуулийн анги дүүргэлт улсын дунджаас их буюу 30-аас дээш, зарим тохиолдолд 40-50-д хүрдэг. Мөн Улаанбаатар хотод бүлэг дүүргэлтийн дундаж 33.1 байгаа нь орон нутгийнхаас 5.1 пунктээр өндөр байна.

Манай улсад 2022 оны байдлаар хөгжлийн бэрхшээлтэй 0-18 насны 11,835 хүүхэд байна. Үүнээс хөдөлгөөний бэрхшээлтэй 2,422, харааны бэрхшээлтэй 1,087, хэл ярианы бэрхшээлтэй 825, сонсголын бэрхшээлтэй 644, сэтгэцийн хөгжлийн бэрхшээлтэй 2,263, хавсарсан бэрхшээлтэй 1,152, бусад бэрхшээлтэй 3,342 хүүхэд байна. 2024-2025 оны хичээлийн жилийн эхэнд сургуулийн өмнөх боловсролын байгууллагад хөгжлийн бэрхшээлтэй 2,150 хүүхэд, ерөнхий боловсролын сургуульд 6,273 сурагч суралцаж байна.

Монгол Улсын хэмжээнд хөгжлийн бэрхшээлтэй хүүхэд сургадаг тусгай 2 цэцэрлэг, 6 сургууль хичээл сургалтын үйл ажиллагаа явуулдаг бөгөөд нийт 1,993 хөгжлийн бэрхшээлтэй хүүхэд суралцаж байна. Энэ нь сургуулийн өмнөх болон ерөнхий боловсролд хамрагдаж байгаа хөгжлийн бэрхшээлтэй суралцагчийн зөвхөн 27.7 хувь болж байна. Өөрөөр хэлбэл 72.3 хувь нь ердийн цэцэрлэг, ерөнхий боловсролын сургуулийг сонгон суралцаж байна.

Хөгжлийн бэрхшээлтэй хүүхдийн ердөө 64 хувь нь сургуульд суралцаж байгаатай холбоотойгоор ерөнхий боловсролын сургууль, цэцэрлэгийн хүртээмжийг нэмэгдүүлэх зорилгоор шинээр барьж ашиглалтад оруулж буй сургууль, цэцэрлэгийн барилгууд нийгэм, жендерийн хэрэгцээ шаардлагыг хангах нь чухал асуудал болж байна.

2.Төслийг хэрэгжүүлснээр гарах үр дүн, ач холбогдол

“Эдийн засгийн хүндрэлийн үед боловсролын чанар, хүртээмжийг сайжруулах төсөл - 2 дахь нэмэлт санхүүжилт” нь ногоон, дижитал үзэл баримтлал бүхий стандарт, техникийн зохицуулалтын дагуу сургууль, цэцэрлэгийг шинээр барьж, цахим сургалтын орчныг сайжруулах замаар Улсын хэмжээнд сурагчдын нийгэм-эдийн засаг, газар зүйн байршлаас хамааралгүйгээр тэгш, хүртээмжтэй, чанартай боловсрол эзэмшүүлэх нөхцөлийг бүрдүүлэх зорилттой төсөл юм.

- Сургууль, цэцэрлэгийн хүртээмжийг нэмэгдүүлэх зорилтын хүрээнд:
 - Цэцэрлэг: Орон нутгийн 8 байршил болон нийслэлд 1, нийт 9 цэцэрлэг шинээр барьснаар 1,100 хүүхэд сургуулийн өмнөх боловсролд хамрагдах нөхцөл бүрдэнэ.
 - Сургууль: Нийт 18,880 хүүхдийн хүчин чадал бүхий 32 сургууль барьснаар 37,760 хүүхэд ерөнхий боловсролд тэгш хамрагдах боломжтой болно.
- Цахим сургалтын хөгжүүлэлтийн хүрээнд:
 - Сургуулийн өмнөх боловсролын шинэчилсэн хөтөлбөрийг дэмжих цахим контентыг 25 багц сэдвийн хүрээнд боловсруулж, Улсын хэмжээнд ерөнхий боловсролын сургалтын хөтөлбөрийг 250 мянга орчим хүүхэд, Багшийн чадавхыг бэхжүүлэх сургалтад 1,200 багш тус тус хамруулах боломж бүрдэнэ.
 - Ерөнхий боловсролын шинэчилсэн сургалтын хөтөлбөртэй нийцүүлэн Мэдлэ цахим сангийн 10,279 хичээлийг шинэчилнэ.

Олон Улсын Эдийн засгийн хамтын ажиллагааны байгууллагаас 2022 онд явуулсан PISA үнэлгээгээр Монгол Улсын хот, хөдөөгийн суралцагчдын сурлагын

амжилтад дунджаар 2.5 жилийн ялгаа байгааг тогтоосон. Мөн нийгэм, эдийн засгийн үзүүлэлтээр дээд болон доод 25 хувьд хамаарах сурагчдын хооронд 5 жилийн ялгаа ажиглагдсан бөгөөд доод бүлгийн сурагчдын дийлэнх нь хөдөө орон нутгийн буюу сумдын сургуулиудад хамрагдаж байгааг тэмдэглэсэн байна. Иймд орон нутгийн боловсролын хүртээмж, чанарт онцгойлон анхаарч, хөрөнгө оруулснаар хөдөлмөрийн зах зээлд мэргэжлийн болон дээд боловсролтой, өрсөлдөх чадвартай ажиллах хүч нэмэгдэж, хөдөлмөрийн бүтээмжийг өсгөж дунд болон урт хугацаанд татварын орлогыг нэмэгдүүлж, нийгмийн халамжийн зардлыг бууруулах үр нөлөөг үзүүлнэ.

Үүнээс гадна Монгол Улсын хүн амын өсөлт, ялангуяа хүүхдийн тоо нэмэгдэхийн зэрэгцээ хот суурин газрын хүн амын нягтаршил өсөж байгаа нь боловсролын дэд бүтцийн эрэлтэд шууд нөлөөлж байна. Энэхүү нөхцөл байдал нь анги дүүргэлтийг нэмэгдүүлж, сургалтын чанарт сөргөөр нөлөөлж байгаа тул сургуулийн ээлжийн тоог бууруулах, анги дүүргэлтийг багасгах, сургууль, цэцэрлэг, дотуур байрны хүртээмжийг нэмэгдүүлэх нь нэн шаардлагатай арга хэмжээ юм.

Нийгэм, жендерийн үзүүлэлтийн хувьд хүүхдийн нас, хүйс, хөгжлийн бэрхшээлийн онцлог хэрэгцээг хангасан орчныг бүрдүүлж, ялгаварлагдах саад бэрхшээлийг арилгаж, ялангуяа хөгжлийн бэрхшээлтэй хүүхдүүд ердийн сургуульд суралцах боломж нэмэгдэж, сургуулийн өмнөх болон ерөнхий боловсролын хамран сургалт нэмэгдэхэд тодорхой хувь нэмрээ оруулах боломжтой.

Нийслэлийн өндөр ачаалалтай сургуулиудын анги дүүргэлтийг бууруулах, орон нутгийн сургуулийн чанарыг сайжруулах нь бүсчилсэн хөгжлийн үзэл баримтлалд нийцэж, боловсролын хүртээмжийг орон даяар тэгш хангах нөхцөлийг бүрдүүлнэ. Уг боловсролыг дэмжсэн төлөвлөлт нь залуучууд, ард иргэдийн шилжилт хөдөлгөөнийг бууруулан, орон нутгийн эдийн засаг ба хүн амын тогтвортой байдлыг дэмжиж, улмаар бүс нутгийн хөгжлийн зөрүүг багасгаж, нийслэл болон томоохон хотуудын нийгмийн, дэд бүтцийн дарамт болон замын түгжрэлийг хөнгөрүүлнэ.

Сургууль, цэцэрлэгийн барилгын норм стандартын шинэчлэлийн хүрээнд сэргээгдэх эрчим хүч, эрчим хүчний хэмнэлттэй шийдлүүдийг нэвтрүүлж эхэлсэн бөгөөд үүний хүрээнд нүүрстөрөгчийн ялгарлыг бууруулж, ногоон хөгжлийн бодлогыг хэрэгжүүлэхэд бодит хувь нэмэр оруулж эхэлсэн. Байгаль орчны боловсролыг сургалтын хөтөлбөрт өргөн хүрээнд тусгаснаар ирээдүйн иргэдийн байгальд ээлтэй амьдралын хэв маяг төлөвшиж, эрдэс баялгийн нөөцийг хэмнэх, хог хаягдлыг бууруулах дадал суралцагчдад хэвших боломж үүснэ.

Хүүхдийн нас, хүйс, хөгжлийн бэрхшээлийн онцлог хэрэгцээний шаардлагыг сургууль, цэцэрлэгийн барилгад шийдэж өгснөөр дараах үр дүн гарна гэж тооцож байна:

- Хувь хүний онцлог хэрэгцээ хангагдсанаар хүүхдийн суралцах чадвар сайжирч, хүүхдүүд өөрсдийн онцлогт тохирсон орчинд суралцсанаар илүү үр дүнтэй суралцаж, урт хугацаанд суралцах чадвар нь сайжирна;

- Нийгмийн ур чадвар дээшилж, хүүхдүүд олон найз нөхөдтэй болж, харилцааны ур чадвараа сайжруулна;

- Өөртөө итгэх итгэл нэмэгдэж, хүүхдүүд өөрсдийгөө үнэлж, хамт олондоо хамааралтай гэж мэдэрснээр өөртөө итгэх итгэл нь нэмэгдэнэ;

- Сургуулийн өмнөх болон ерөнхий боловсролын хамран сургалт нэмэгдэж, боловсролын хүртээмж болон боловсролын чанар дээшлэхэд хувь нэмрээ оруулна.

3.Салбарын болон эдийн засгийн үр ашиг

Төслийг хэрэгжүүлснээр боловсролын салбарын хүртээмж, чанар нэмэгдэж, урт хугацаанд улс орны хөгжлийн стратегийн зорилтыг дэмжих дараах салбарын болон нийгэм, эдийн засгийн үр ашиг бий болно. Үүнд:

- Боловсролд хамрагдах иргэдийн хувь өссөнөөр хүн амын боловсролын түвшин, нэмэгдэж, хүний хөгжлийн индексийн түвшинд ахиц гарна.
- Боловсролд ялгаатай хэрэгцээтэй хүний оролцоо, хамрагдалтыг өсгөх замаар тэдний орлого, хөдөлмөр эрхлэлт нэмэгдэх, нийгмийн үйл ажиллагаанд тэгш оролцох боломжийг нэмэгдүүлнэ.
- Иргэд боловсролд хамрагдсанаар илүү ур чадвар эзэмшиж, хөдөлмөрийн бүтээмжээ нэмэгдүүлнэ. Боловсрол сургалтын үйл ажиллагаанд хамрагдсан жил нь хөдөлмөр эрхлэлт, орлогод шууд хамааралтай байдаг. Сургуульд сурсан жил нэгээр нэмэгдэхэд хөдөлмөр эрхлэх магадлал нь 6.5 хувиар нэмэгддэг.
- Сургуулийн өмнөх боловсролын хүртээмж, чанарыг сайжруулснаар ерөнхий боловсролд хийх хөрөнгө оруулалт аажмаар буурна. Шинэ барилга байгууламжийн ажилд орон нутгийн барилгын компани, ханган нийлүүлэгчид хөдөлмөрийн зах зээлд шууд оролцож, ажлын байр нэмэгдэнэ;
- Эмэгтэйчүүдийн хөдөлмөр эрхлэлтийг дэмжих буюу цэцэрлэгийн хүрэлцээ сайжрах нь бага насны хүүхэдтэй эмэгтэйчүүдийн ажиллах боломжийг бүрдүүлж, улмаар өрхийн орлогыг өсгөж, хөдөлмөрийн зах зээлд эерэг нөлөө үзүүлнэ;
- Хүүхдээ хол замд сургууль, цэцэрлэгт зөөхөд зарцуулдаг цаг багасаж, эцэг эхийн бүтээмж сайжирна.

---o0o---